TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM HUẾ
LÊ THỊ DIÊN, NGUYỄN XUÂN CẨM, TRẦN MINH ĐỨC
DƯƠNG VIẾT TÌNH, NGUYỄN VIẾT XUÂN

KỸ THUẬT GÂY TRỒNG VÀ BẢO TỒN
một số loài cây thuốc nam

UYÊN
IỆU

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

CÂY CHÈ VẰNG

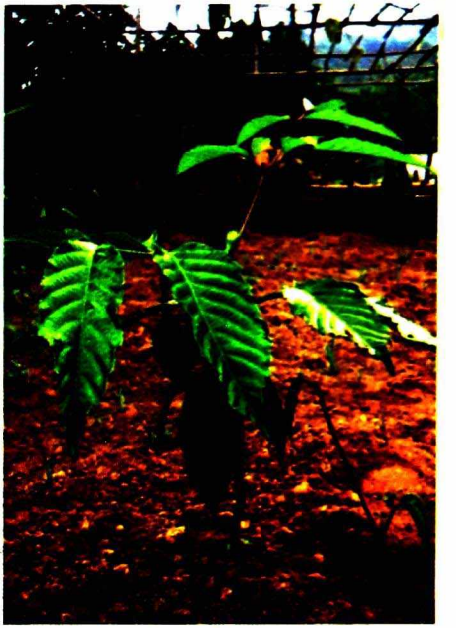

CÂY GỐI HẠC

CÂY Ý DĨ

CÂY THIÊN NIÊN KIỆN

TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM HUẾ
LÊ THỊ DIÊN, ĐỖ XUÂN CẨM, TRẦN MINH ĐỨC,
DƯƠNG VIẾT TÌNH, NGUYỄN VIẾT TUÂN

Kỹ thuật gây trồng và bảo tồn
MỘT SỐ LOÀI CÂY THUỐC NAM

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP
HÀ NỘI - 2006

LỜI NÓI ĐẦU

Việt Nam với 3/4 diện tích tự nhiên là vùng đồi núi, chịu sự ảnh hưởng của khí hậu nhiệt đới gió mùa. Chính điều kiện khí hậu và địa hình như vậy đã tạo nên cho đất nước chúng ta một hệ thực vật rừng phong phú và đa dạng, có nhiều loại gỗ và lâm đặc sản có giá trị cao, trong đó có các loài cây dược liệu. Tuy nhiên, người dân sống ở miền núi mới chủ yếu khai thác nguồn tài nguyên dược liệu từ tự nhiên, mà chưa quan tâm nhiều tới giải pháp phát triển chúng vì mục đích sử dụng bền vững.

Trên cơ sở kế thừa một số kết quả nghiên cứu của các tác giả trong nước về cây dược liệu cùng với việc tổng kết lại các nghiên cứu của nhóm, các tác giả của cuốn sách này mong muốn cung cấp cho người dân những thông tin về đặc điểm nhận biết, kỹ thuật gây trồng cũng như sơ chế một số loài cây thuốc nam có giá trị kinh tế nhằm giúp người dân có thể nâng cao được thu nhập từ rừng.

Mặc dù đã cố gắng biên soạn cuốn sách một cách dễ hiểu để người dân có thể sử dụng được, nhưng do đây là lần đầu tiên cuốn sách được xuất bản nên không thể tránh khỏi những thiếu sót. Chúng tôi rất mong nhận được ý kiến góp ý của bạn đọc.

Các tác giả

Phần thứ nhất
BẢO TỒN VÀ PHÁT TRIỂN CÂY DƯỢC LIỆU

I. NHỮNG NHẬN THỨC CHUNG

1. Thế nào là bảo tồn và phát triển cây dược liệu

***1.1. Dược liệu*:** Là những vật chất có trong thiên nhiên được dùng làm nguyên liệu chế thuốc để phòng, chữa bệnh, bảo vệ và tăng cường sức khỏe con người.

- Dược liệu có thể có nguồn gốc từ: Thực vật; Động vật; Khoáng vật (trong cuốn sách này chúng tôi chỉ giới thiệu thực vật sử dụng làm thuốc, còn gọi là cây dược liệu/cây thuốc).

- Cây dược liệu có thể tồn tại và phát triển ở các trạng thái sau:

+ Mọc hoang dại trong tự nhiên (rừng, rú, lùm, bãi,...);

+ Được con người gây trồng (vườn, rẫy, dưới tán rừng...).

- Dạng sống và tuổi thọ của cây dược liệu có thể có là:

+ Thân thảo (cỏ): thường niên hoặc đa niên, có thể bao gồm thảo đứng, thảo bò, thảo leo, thảo ký sinh, phụ sinh,...;

+ Thân gỗ: bao gồm cây bụi (bụi đứng, bụi trườn,...), dây leo (phần lớn là cây đa niên), cây gỗ (đa niên);

+ Các dạng sống khác như quả thể nấm.

- Dạng phân bố (kiểu mọc của cây dược liệu trong rừng tự nhiên:

+ Mọc thành đám lớn (cỏ tranh, dây bìm,...);

+ Mọc xen kẽ từng đám nhỏ (vàng đắng, bướm bạc, thiên niên kiện,...);

+ Mọc rải rác mỗi nơi mỗi cây (củ mài, cẩu tích,...).

- Các cây dược liệu có thể sống ở các điều kiện môi trường khác nhau:

+ Có loài thích đất tốt (tơi xốp, giàu dinh dưỡng), nhưng cũng có loài chịu được đất xấu (bạc màu, tầng đất mỏng, chua...);

+ Có loài thích đất mát ẩm, nhưng cũng có loài chịu được khô hạn, sình lầy;

+ Có loài ưa sáng, nhưng cũng có những loài ưa bóng hoặc trung tính;

+ Có loài có khả năng tự chống đỡ, nhưng cũng có loài phải nương tựa vào thân cây khác.

- Bộ phận sử dụng của cây dược liệu có thể là:

+ Toàn cây;

+ Từng bộ phận của cây: (1) rễ/củ; (2) thân (vỏ, gỗ, toàn thân); (3) lá (hoặc cành và lá); (3) hoa/quả/hạt; (4) khác (nhựa, tinh dầu, tanin,...).

- Trạng thái vật liệu sử dụng làm thuốc:

+ Dùng tươi;

+ Qua sơ chế (phơi, sao, sấy khô);

+ Chế biến, bào chế kỹ (nghiền, ngâm, tẩm);

+ Tinh chế (chưng cất, chiết xuất, tái tổ hợp).

1.2. Bảo tồn cây dược liệu : Là hệ thống các hoạt động, các biện pháp (luật, chính sách, tổ chức, quản lý bảo vệ rừng, kỹ thuật...) nhằm duy trì, gìn giữ có hiệu quả sự tồn tại của cây dược liệu một cách lâu dài nhằm đáp ứng nhu cầu sử dụng trước mắt cũng như trong tương lai.